

Işıkla Yazı Yazmak...

Fotoğraf, insanlık tarihinin önemli buluşlarından biridir. Sözlü ve yazılı iletişim çağından görsel ve grafik çağa adım atılmasını sağlayan fotoğraf, sanayi sonrası toplumun şekillenmesinde, yeni değerlerin oluşmasında önemli katkılarda bulunmuş ve bu değerler içinde vazgeçilmez yerini almıştır. Tüm teknolojik araçlar gibi fotoğraf makinesi de bilgi aktarımını hızlandırarak eski yaşam biçimlerini değiştirir. Günümüzde bu aracın teknik problemlerinin hepsi çözülmüştür. İsteyen herkes, belli bir miktar para ödeyerek sahip olabileceği ekipmanlarla teknik olarak "iyi" fotoğraflar çekebilir. Hem de sadece bir düğmeye basarak!

Düğmeye basma eyleminin ardından ortaya çıkan görüntü ile, görüntü dışındaki ortam arasındaki ilişki fotoğrafın can alıcı noktasıdır. İçine doğduğumuz, anlamak ve ifade etmeye çalıştığımız çevrede tınik olduğumuz sahneleri durağanlaştırarak seyrimize sunan fotoğraf, yeni bir görme biçimi, tüm insanların kolayca anlayabileceği ortak bir dil olmuştur. Helmut Gernsheim, 1962'de "Creative Photography" dergisinde yayımlanan yazısında şöyle diyor:

"Dünyanın her yanında anlaşılabilir tek dil olan fotoğraf, bütün ulusları ve kültürleri bir araya getirerek insan ailesini birbirine bağlar. Siyasal etkilerden bağımsız kaldığında; insanların özgür olduğu yerlerde yaşamı ve olayları doğrulukla yansıtır, başkalarının umutlarını ve umutsuzluklarını paylaşmamıza izin verir, siyasi ve toplumsal durumlara açıklık getirir. İnsanoğlunun ve insanlık dışılığın görgü tanığı oluruz..."

Böylesi bir tanıklık, fotoğrafın, insan gözünün algılama prensipleriyle paralel tekniklerle üretiliyor olmasından kaynaklanır. Fotoğraf olup bitmiş, olagelenin tanığı; nesnel bir aktarma aracıdır. Fotoğraf, daha çok ve detaylı bilgi ileterek bizim dışı gerçeği algılamamızda kendi tasarım gücümüzü kullanmamızı gerektirir. Kısacası, inandırıcılığı hatta ikna ediciliğiyle gerçekliğin yansımasıdır...

Aslında, fotoğrafın gerçeğin yansıması olduğu sanısı ciddi bir yanılsamadır. Fotoğraf, maddenin yerine gölgenin geçmesi, bir yeniden sunumdur ve üreten kişinin, fotoğrafçının, öznelliğinden tümüyle sıyrılmaz. Tek görüntü ve seçilmiş tek bakış açısı, gerçekliği tümüyle algı-

lamamız için yeterli mi? Yine de genel tüketiciyi hedefleyen gelişmiş fotoğraf makineleri, öznelliği ortadan kaldırarak fotoğrafı "gerçekliğin aktarıcısı" konumuna getirmede oldukça etkilidir.

Kolay ve çok sayıda üretilebilirlik, tekrarlanabilirlik, inandırıcılık ve kolay anlaşılabilirlik... Tüm bu özellikler fotoğrafı geniş bir tüketim alanı haline getirir. Tüketim, sanayileşen toplumların yükselen değeridir: "Tükettiğiniz sürece varsınız". Ürünlerin tüketicilerine ulaşmalarını sağlayacak iletişim araçları hızla gelişmektedir. Fotoğraf da sayılan nitelikleri sayesinde bunlar arasındaki hak ettiği yeri almıştır. Ve fotoğraf artık medyadır. Gazetecilerin, reklamcılarının başta. Gazetelerde haberler fotoğraflarla desteklenir. Basın "renklenir". Ünlü kişilerin fotoğrafları onları ilahlaştırırken, özel yaşamlarıyla ilgili her türlü görüntü magazin dünyasının malzemesini oluşturur. Hakkında çok şey bilmeye hevesli olduğumuz, ama doğru dürüst bir şey öğrenemediğimiz insanlar yaşamımıza girerir. Fotoğraf, popüler kültürün değer pompalama aracıdır. "Mükemmel" sıfatını hak eden reklam fotoğrafları satın aldığımız ürünlerle bize yeni yaşamlar vad eder. Tüm bu çarpıcı, vurucu, hatta saldırgan görüntülerin üretimi akıl almaz çokluktur. Her an, her yerde karşımıza çıkıverirler. Bu durumda bizler, kaçınılmaz olarak, durağan gözlemcilere dönüşürüz ve artık gerçek dünyayı algılamakla pek

Teknolojinin en son yenilikleriyle, yaratıcılığın sınırları zorlanarak üretilir reklam fotoğrafları. Bir obje nasıl bu kadar yücelebilir? Nasıl büyüyebilir? Öyle ki, onun yüceliğini paylaşabilmek için ona sahip olmaktan başka çare yoktur. Satın almalıyız. Aksi takdirde hayatta bir şeyleri kayıplar yaşayacağız.

uğraşmayız. Görüntüler açıklayıcı, anlatıcı, bilgilendirici olmaktan çok, uyuşturucu bir etkiye sahiptir.

Bu görüntüleri üreten kuruluşlar da, sonuçta ticarethanelerdir. Bu bağlamda, fotoğraf üretimi siyasal ve ekonomik etkilerden bağımsız olamaz. Böylece fotoğrafın konuştuğu dilin nesnelliği, gerçekliği ve evrenselliği de tartışılır hale gelir.

Evrensellik Sanat Ortamında Gerçekleşebilir

Fotoğraf, geleneksel sanatlarda da büyük devrimler yarattı. Resimde, özellikle İzlenimcilik ve sonrasında soyut sanat akımlarını; edebiyatta yazar ve şairleri etkiledi. İzlenimciler, fotoğrafçılar gibi anı yakalamaya çalıştılar. Futuristler, fotoğrafçıların hareketi analiz eden çalışmalarından etkilenerek hareketin izini resmettiler. Okuyucuların fotoğraf, radyo ve film ile birçok şeyi görüp duymaları, yazarların nesnelere betimleme çabalarını azalttı. Sanatçılar, dünyayı betimleme yerine, zaten bildiğimiz, fotoğraflarla gördüğümüz dünyayı yaratıcılık yöntemlerinin genel ortaklığı içinde sunmaya yöneldiler. İlk yıllarında geleneksel sanat otoriteleri, sanatçının yaratıcılığın doğuran bireysel müdahalesinden yoksunluğu iddiasıyla fotoğrafı sanat olarak kabul etmediler. Teknolojinin bir ürünü olarak fotoğraf, sanatın çok zanaata yakın bulundu. Ama fotoğraf-sanat etkileşimi kaçınılmazdı. Zira, bu yeni oyuncu merak eden pek çok sanatçı, fotoğrafı sanatsal emellerine alet etmeye başladılar. Özellikle Amerika'da Alfred Steiglitz'in çabalarıyla oluşan gruplar, yayınladıkları dergiler ve açtıkları sergilerle hem fotoğrafa özgü sorunları irdeleyip hem de onun bir sanat tekniği olduğunu kanıtlayan ilk örnekleri veriyorlardı. Bu girişimler, Avrupa'da da destek buldu.

Fotoğrafı bir sanat olarak savunma çabaları sonuç verdi ve fotoğraf güzel sanatların bir dalı olarak müzelerle kabul edilecek saygınlığa ulaştı. Ama hala, işlerini sanat amaçlarıyla özdeşleştiren birçok önemli fotoğrafçıya rağmen "Fotoğraf sanat mıdır?" sorusunun sorulmasını bile reddedenler var. 1940'larda ve sonraları bazı fotoğrafçılar daha da ileri giderek sanatı küçük gördüler. Onlar, fotoğrafın sadece görüntüler bulduklarını, bunlar içindeki olayları tarafsızlıkla gözlemlediklerini, tanıklık ederek kaydettiklerini -sanat eseri

Vahşet. Olay mı daha vahşi? Fotoğraf mı? Gerçekleri sunmak adına su katılmamış vahşet görüntüleri akşam yemeğinde, sabah kahvaltısında soframızda. O kadar alışık ki artık iştahımız bile kaçmıyor.

yapmak dışında ne ararsanız yaptıklarımızı söylerler. Susan Sontag, bu tartışmaların modasının geçtiğini ve fotoğrafçıların bu tartışmayı kestğini belirtiyor. Ülkemiz koşullarında bu görüşe şaşmamak elde değil. Ülkemizdeki fotoğraf ortamında görüşler, diğer pek çok alanda olduğu gibi, "toplumu gerçekçi" veya "kreatif" cephelerde kemikleşmiş durumdur.

Fotoğraf üzerine yapılan tartışmalar süreceğe, "Fotoğraf nedir?" sorusuna verilen yanıtların çeşitliliği de bizleri şaşırtmaya devam edeceğe benziyor. Nazif Topçuoğlu, "İyi Fotoğraf Nasıl Oluyor Yani?" adlı kitabında bunları söylüyor:

"Fotoğrafçılığın kendisinin ne olduğu sürekli tartışma konusudur, fotoğraf neye yarar? Deve midir, kuş mudur, gerçekçi midir, yalancı mıdır, yoksa sanatçı mıdır? Herkes kendine göre alır, bir tarafından tutar, ona göre anlatır. Fotoğraf sanat mıdır, yoksa fotoğrafçılığı "sanatçı" düzeyine yükseltecek bir çift kanat mıdır?... En doğrusu, fotoğrafçılık, birtakım hevesli kişilerin kısa zamanda bilinen sanat eserlerine niteliksel benzerlikler taşıyan iki boyutlu, görsel, hiçbir somut faydası ve işlevi olmayan birtakım şeyleri kolaylıkla, çabuk çabuk üretilebilmelerini sağlayan bir araçtır."

Her ne olursa olsun, fotoğrafın çok amaçlı kullanılabilirliği, sanatçıların ürettiği fotoğrafların anlaşılmasını güçleştiren, ayıklanması zor bir yığın öğeyi beraberinde getirmektedir. Her türlü tekniği kendi emellerine alet eden yüzyılımızın sanatçı kimliği, fotoğrafı da kullanmaktadır.

Kaynaklar
AFSAD, Fotoğraf Sempozyumu, Ankara, 1987.
Sontag, S. Fotoğraf Üzerine, Çev: R. Akçakaya, İstanbul, 1993.
Topçuoğlu, N. İyi Fotoğraf Nasıl Oluyor Yani?, İstanbul, 1992.